

3. A VISSZACSATOLÁS VÉGE (Édesapám, Maros János naplója)

Édesapám 1944 októberében napló-írásba fogott, az alábbiakban annak gépelt változatát közlöm. Naplójában eleinte dátum nélkül, egy idő után már azzal ellátva kerültek be a bejegyzések. Naplójában a vasútállomás békés átvételéről, a gombosi frontvonalról, valamint a partizánok és az oroszok Gombosra való bevonulásáról és a hatalomátvételtől írt. Mint a naplóban olvasható, az egész folyamat, az alkalmazottak és a nép részéről is, incidens nélkül zajlott le.

Alább kivonatosan közlök részleteket a naplóból. Lábjegyzeteket iktattam be és a durvább helyesírási hibákat kijavítottam.

1944.okt.... [1]

Ezen az estén apuka¹ kijelenti, hogy ha ő fiatalabb lenne, bizony ezeket a háborús eseményeket naplószerűen lejegyezné. Milyen szép lesz majd 10, 20 év múlva az öregedő napokban elővenni és lapozni a múlt válságos és szomorú napjainak eseményeit, történeteit. Elhatároztam, hogy én is jegyezni fogom a magam részére és azoknak, akik elmenekültek és itt hagytak mindent, félve a jövőtől és nem tudni – most még nem – jól választottak-e? Ők elmentek, ki tudja most merre vannak, élelem, pénz, lakás, ruha nélkül, tele sírással, bánattal a szemükben, szívük itt maradt, bútoraikra, állataikra gondolva.

Kezdem először, az események sorrendjében.

1944.okt. 2.

Aznap éjjel, semmire sem gondolva aludtunk el. Pontosan éjfélkor anyuka és Éva² bekopog a szobánkba, hogy azonnal öltözzünk, mert most dobolják, hogy mindenki meneküljön. Ijedten ugrottunk ki az ágyból. Igaz lehet-e, mi történhetett és percekig nem tudtunk egy mozdulatot sem tenni. Azután a nagy veszélyre gondolva hamarosan magamra kapkodtam a nadrágot, cipőt és köppényt. Milyen veszély lehet és hol lehet az ellenség. Telefonon felhívtam az állomást ahol a Gyuszi – az öcsém – volt távírász szolgálatban. A válasz az volt, hogy az oroszok valahol Nagybecskerek táján

---

1 Apuka – Komáromi István, édesanyám apja,

2 Ki az anyuka és ki Éva ???

átjöttek a Tiszán és gyorsan nyomultak előre. Kétségbeesetten sírt mindenki, feleségem, Márka³, Éva, Anyuka. Egymásra meredve haboztunk, gondolkodtunk, mérlegeltük az eseményeket. Menekülni?! Most ősz van és már tíz napja esik az eső. Borzalmas tépelődés és töprengések percei tépték, szaggatták idegeinket. Fáztunk és borzongtunk az iszonyatos ránk leselkedő bizonytalan sorstól. Mit tegyünk?? Ez a kérdés vibrált mindenki szemében fagyosan és didergően. Én kimentem az utcára, habár az utcán 8 óra után tilos volt tartózkodni, de most nincs törvény és szabály. Az utcán lassan, szemerkélő esőben a villanylámpa fényében a postamesternőt ismertem fel. Ők is pakolnak és reggel utaznak. Közben Apuka is megjött a községházáról. Közvetlen veszély nincs, nyugtatott meg. De az asszonyokat nem lehetett könnyen megvigasztalni. Pötykös⁴ tért meg leggyorsabban a bátorságához. Már mosolygott és nevetett is. Lefeküdni azonban nem akart. Végül megegyeztünk, hogy felöltözve fekszünk ágyba. Így beszélgettünk, nyugtattuk egymást, míg anyukáék szobájában még mindig nagy járkálás volt.

Majd reggel, ha kivilágosul mindent másképpen látunk. Sietek elaludni, mert reggel szolgálatba megyek, és ki tudja, mi vár rám. Elaludni nem volt könnyű dolog. Rémes álmom volt és másnap reggel fáradtan ébredtem. Az eső még mindig esett. Az állomáson már a tanítónők nagy bánattal és apró gyermekek síró, rázkódó testtel búcsúztak rokonaiktól.

Pötykössel három nagy ládát teliraktunk a legszükségesebb holmikkal amit magunkkal viszünk. Kocsit keríték, én pedig kimegyek szolgálatba. Az állomáson könnyes, síró, gondterhelt emberek sietnek, rohannak. Az első vágányon van három nyitott teherkocsi, abba a főnökék és Bélicaiék⁵ rakják be bútoraikat, állataikat. Bedéék, Böröckiek, Árvaiék, mind-mind pakolnak sietve. Két vonat áll benne az állomáson. Mindkettőnek már rég el kellett volna mennie. Fél tíz óra körül a forgalmi főnök telefonon ad utasítást, hogy mindenki marad a helyén és a rendes forgalmat fel kell venni és lebonyolítani. A zombori vonat elkészül az indulásra. Egyenként

---

3 Ez ki ???

4 Pötykös - Édesanyám apám által használt beceneve.

5 Lehetséges, hogy a számomra ismeretlen neveket nem tudtam pontosan átírni, mert a kézirat olvashatósága megromlott.

búcsúzkodunk. Először a Gyuszi, azután Kató és Rózi,⁶ majd Édesanyám. Közben az utasok is állandóan sürgetnek, hogy nekik is sürgős dolguk van odahaza, mire várunk még, fenyegetően, idegesen, zúgolódnak. De nem lehet, még a Piri⁷ hátra van, de végre ő is megérkezik. Beszállás, rövid búcsúzás, és hosszú integetések után elmegy a zombori vonat. Közben megérkezett a kocsis a három rozoga ládával. Azt is nehezen feldobáltuk a vagon tetejére. Takács Pityu Zomborból telefonál, hogy ne gondolkodjunk, hanem minél előbb menjünk, mert már késő lehet. A forgalmi főnök elrendeli a végleges kiürítést. Másik vonat már nincsen. Újpalánkáról és Zomborból kell, hogy jöjjön a kiürítő vonat. Megérkezik Pötyi is a faluból egy kocsival. A torkom összeszorul és a meghatottságtól a szeme tele van könnyel: „Én veled maradok, de úgy szeretnék itthon is maradni” - csillogják könnyes szemei szomorúan. Megöleljük egymást forrón és egymásra nézünk kérdően – menjünk-e, maradjunk, száz itt a kérdés, csak a Jóisten megszúgná a helyes gondolatot. Maradunk, döntöttem, Pötyköst féltve, és boldogan visszamegy a kocsival, én pedig Gyuszi öcsémmel nehezen kirakom a ládáimat. Este hat óráig még mindig nem jön a vonat. Kilenc óra lett, mire Szond⁸ felől megérkezett a kiürítővonat, mellyel Cservenkán át, kellett volna Szabadkáig a vonatot kiüríteni.

A mozdonyvezetővel közöltem a programot. Erre ő egy szenvedélyes örült mozdulattal földhöz vágja a sapkáját: „Mi van a családommal Újpalánkán, én egy tapodtat sem megyek” - toporzékol. Végig megyek a vonaton, megkérdezem hogy ki tud mozdonyt vezetni. Természetesen, senki sem tud. Két órán át keressük a módot a vonat továbbítására, letartóztatjuk a mozdonyvezetőt. E közben a fűtős is megszökött. A palánkai vonatról még semmi hír. Ellenben hír érkezik, hogy Cservenka felé a vonat nem mehet már, a palánkai vonatot pedig felrobbantották. Újra hívjuk a mozdonyvezetőt, hogy lássa be, haza már úgysem mehet. Ő csak jajveszékel, de most már vállalja, hogy az egyetlen úton visszaviszi a vonatot Zomborba. A gép elmegy az állomásra és az I. vágányról felveszi a kocsikat. Eközben az állomásfőnök tépi le a távírda gépeket, szekrényeket és cipeli a vonatba. Tizenegy óra körül elkészül a vonat, még búcsúzásra sem gondol senki, csak menekülni, menekülni, a talán sokkal

---

6 Apukám testvérei.

7 Ez ki???

8 Ma Sonta

rosszabb, ismeretlen sors felé. A vonat lassan elindul, elcsukló kiáltások: „Szervusz Jancsikám”, „Isten veled Maros úr”, „Szerencsés találkozást” – és a vonat lassan, kiszalad..... a váltókon zakatol keresztül.... Csend lesz, nagy csend, a szívemben a zokogó búcsúszavak lassan elhalkulnak: – Isten veletek, találkozunk-e még? Ki tudja.

Megüresedett lélekkel lassan visszaindulunk a forgalmi irodába. Összehívom az ittmaradottakat. Beszélgetünk. Vajon milyen sorsot választottunk? Azt hisszük mindannyian, hogy jól tettük, hogy maradtunk. Az oroszokról már sok rosszat hallottunk és olvastunk. Bízunk benne, hogy az csak a németek rosszindulatú propagandája volt. És elindulunk a holdvilágos éjszakában gazdátlanul haza.

Kis Pötykösöm várt már szívszorongva. Hogy örültünk egymásnak, milyen jó, most egymás mellett.

1944.okt.23-án

Szolgálatban vagyok. Mi, az itt maradt vasutasok éppen úgy járunk szolgálatba mint azelőtt. Az altisztek söpörnek, takarítanak, én és Bokor főtiszt látjuk el a forgalmi illetve telefon szolgálatot. Moldoványi Miskát a Timár János kéri a postai központon. Moldoványinak két politikai biztost kéne elvinni Szondra. Miska vállalja, de nem Szondra, hanem Bácsordasra⁹ vitte őket. Én kerékpárral lemegyek az Óállomásra¹⁰, hogy szüleim lakásán körülnézzek, mit menthetek meg a számukra?

A Feketics pályamester beszél az ablakon, hogy a csárdánál jönnek át a németek Horvátországból. Elmentem a szivattyúházakhoz a Duna-partra. Három-négy robbanást visszhangzanak az erdői hegyek. A horvát oldalon csónakokat látunk. A csárdától érkező embereket megkérdezzük, hogy mi újság. Körülbelül harminc német usztasa jött át fosztogatni és átvitték az összes csónakot, hogy még többen átjöjjenek, a kézigránátokkal és aknákkal pedig halat robbantottak. Este öt óra felé hazakerékpároztam. A rádió bementja, hogy meghalt Rommel, az afrikai hős, az oroszok elfoglalták Zombort, Cservenkát.

1944.okt.24-én

---

⁹ Ma Karavukovo

¹⁰ Óállomás. Valójában ez volt az első állomása Gombosnak, ahonnan kezdetben a vonatok nekiindultak a dunai átkelőhelynek.

Reggel kilenc óra tájban Pötykössel elmegyünk Piri és Kató lakására, hogy az ottmaradt holmit hazahozzuk. A Községháza előtt most láttuk először a „Národná Vojszká”-t¹¹. Az egyikén fehér nadrág, pulóver és kozák sapka, a másikon fekete köpeny, ezüst gombokkal és hajtókáján vörös csillag volt. Mindkettőnek fegyver volt a vállán. Az egyik talán 14 éves lehetett. Pötykös kissé meg is ijedt, mikor előttük mentünk el.

A lakásban kevés holmit találtunk. Hazaérve, nekifogtunk és lefejtettük a bort. Egész nap a rádió híreit hallgattam. Az oroszok már Baját, Nyíregyházát is elfoglalták. A londoni rádión mondják, hogy állítólag Kállay [volt] miniszterelnök intézett szózatot a nemzethez, melyben a szövetségesek oldalára való átállásnak a döntő pillanata érkezett el. A faluban híre jár, hogy Dálya irányából egy hatalmas német hadsereg kel át a Dunán. Erre már a kitűzött Jugoszláv zászlókat beszedik, talán már harmadszor. Igen, mert DERNYÉN¹² is ki volt tűzve a zászló és egy német tehergépkocsiról nehéz géppuskával belelövöldöztek az ilyen házakba. A község fél most már kitenni a zászlót.

Dél után dobolnak: „A Jugoszláv Felszabadító Parancsnokság” közli a lakossággal, hogy a fegyvereket be kell szolgáltatni, lopás, rablás és öldöklés, főbelövással lesz büntetve”.

Ma tudtam meg, hogy a két ember akit Moldoványi vitt el Bácsordasra és politikai biztosnak mondták magukat, kémek voltak Németország javára. A Miska elbeszélése szerint mielőtt Bácsordasra értek volna, 8-10 fegyveres vöröscsillagos ember rohant rájuk. A kémek eldobták fegyvereiket és kezeiket felemelve elkísérték őket Miskával együtt. Miskát később elengedték. Ma elfoglalták Kiskunfélegyházát. Szálasi Berlinben járt segítségért. Budapesten mozgósítás van. Az oroszok Bezdánnál akarnak a Dunántúlra betörni.

1944.okt.25-én

Gyönyörű napsütéses őszi reggel van. Újra szolgálatba megyek. Az állomáson a víztorony előtt vasutas csoport ül. Beszélgetnek, vitatkoznak. Az éjjel valaki feltörte a víztoronyban levő anyagszertárt és több értékes holmit lopott el. Moldoványi a forgalmi

11 Národná vojszká. Helyesen: Národnooszlodobilacska vojszka. A titói hadsereg hivatalos neve.

Hivatalos magyar elnevezése: Népfelszabadító Hadsereg.

12 Ma Deronje

irodában fekszik és még most is sápadt az ijedségtől. Azt mondja ez volt a legdrágább fuvarja, mert itt a bőrét mentette meg.

1944.okt.26-án

Ma reggel pálinkafőzés van. Kilenc óra körül kimegyek az állomásra, mert tegnap jelentették, hogy ma délelőtt egy mozdony jön Zomborból. Szond bmondja, hogy eljött a mozdony. Kimentiünk a térre és három védőkocsi, mozdony és egy utánfutóval, megérkezett a várva várt első vonat. Már nagyon vártuk. Meg is érkezett ránk meredő golyószórókkal és puskákkal. A mozdony tele volt zombori szerb vasutasokkal. Lemandics, Vujkovics stb. [Apámnak ismerős kollégák. – A szerző megjegyzése.]; az utánfutó kocsiban 15-20 partizán vörös csillaggal. Leszálltak, és üdvözöltük egymást. Felszólítottak, hogy a kellemetlenségek elkerülése végett a sapkáról vegyem le a magyar koronát és minél előbb tűzzük ki vagy a jugoszláv, vagy bármilyen vörös zászlót. Ki is tűztünk hamarosan egy kis piros jelzőzászlót. Az érkezők nagyjából átvizsgálták az állomást és minket megnyugtattak, hogy sem az oroszok sem a partizánok nem rabolnak ki semmit. Megnyugodtunk, mert hiszen tényleg még csak nem is hallottuk, hogy valami legcsekélyebb is történt volna a rendzavarás terén. A telefon csengésére jelentkezem és Mitsu vonatőr jelenti, hogy Gombosra ezrével érkeznek az oroszok. A mozdony 12 órakor visszament Zomborba.

Most nekünk haza kellene menni a faluba, ebédelni. Hatan, heten gyalog indulnak, én kerékpárral útnak indulok. Egészen a faluig nem találkoztam velük, csak messziről láttam, hogy karavánszerűen haladnak az országúton le a Dunapart felé. Hazaértem, bekopogtam és Pötykös, féltve, örömmel ugrott a nyakamba. Örült, hogy visszatértem. Még be sem csuktam a kapun az ajtót, egy orosz rohan be utánunk nagy hanggal. Kezet fog mindkettőnkkel és a biciklire mutogat. Pötykös valamit megért belőle, hogy el akarja vinni, de majd vissza fogja hozni.

Szívesen adtuk oda neki. Alig, hogy elment, egy másik orosz katona jött és szintén oroszul beszélt. Nehezen, de megértettük. Azt akarta tudni, hogy az előbbi katona kérte-e a biciklit. Megnyugtattott, hogy majd vissza fogja hozni. Rövidesen, újra kopogtak a kapun. Most egy partizán lépett be, szerbül beszélt, és csak a motorbicikli szót értettem meg belőle. Hamarosan Apuka is előkerült és mondta, hogy bizony a motort széjjel

szedte és jelenleg nincs használható állapotban. Közben még érkezett három-négy partizán. Apukának össze kellett állítania a motorkerékpárt. Közben szüntelenül egymás után sok- sok kocsi vonult át a falun. Valamivel később a gombosi partizánok vezetője jött be, hogy most itt az oroszok vannak és más, mint orosz, a kerékpárt el nem viheti. A kerékpár meg volt mentve. A dobszót is meghallgattuk:

„Mindenki köteles még a mai napon fegyvereit és rádióit beszoigáltatni!!!”

Nyomban leszereltük, átvittem és én segitettem a községházán a 78 rádiót nyilvántartásba venni. A községháza ablakán is még mindig láttam amint hatalmas ágyukat vontatnak nehéz ígáslovak. Már sötét volt mikor hazaértem.

Most már itthon megnyugodtunk, a bevonulás megtörtént. Senkinek semmi baja, minden a legnagyobb rendben van. Az oroszok senkivel sem törődnek. Messziről orosz énekeket, katonadalokat hoz felém az őszi szél, az orosz puszták éneke a gombosi házak között zeng.

Egy eltévedt ágyúgolyó a Bálinték kertjében szántott mély gödröt. Este van már, csak a szél rohamozza a fák sárguló leveleit. A téli konyhában Pötyi és Márrika meleg ingeket varrnak, mert az a hír járja, hogy az érkező oroszok átvonulnak a Dunán. Ez nem mehet harc nélkül, mert a horvát oldalon az erdődi hegyekben állítólag még sok német ágyú toroka mered szegény falunk felé. Félünk, hátha harc lesz, és akkor a mi falunk bizony sűrűn kapna a német ágyúk szájából pusztító, és gyilkos gránátokat. A Jóisten talán megsegít.

Nyolc óra. A bicikli még nem érkezett vissza. Holnap, mit hoz a balsors?

1944.okt.27-én

Reggel még ágyban voltam, s ott mondták az újságot, hogy az éjszaka orosz katonák lerészegedtek és pénzt, értékeket követeltek, egyes helyeken pedig a nőket üldözték. Nem tudom, talán túlzás amit mondanak. Dobilással közhírré teszik, hogy délután három órára minden házból egy férfi jelenjen meg a községházánál tájékoztatás végett és hogy ki kell tűzni a jugoszláv vagy szovjet zászlót. Márrika két vörös ötágú csillagot varrt a jugoszláv zászlóra és most már azt lengeti a szél. Három óráig több partizán és orosz katona látogatott be. Az egyik orosz katona dühösen leszaggatta a telefont és azt mondta, hogy vigyük azonnal a községházára, azután

benézett a raktárba, miközben mondta, hogy ne féljünk semmit. Három órára egybegyűltünk a községházánál.

Branko nevű egyén, a gombosi partizánok vezetője, aki képviseli a falút tolmácsolta az orosz parancsnak egy ezredes rendelkezéseit:

Most már nincs burzsuj és nincs úr, most már mindenki egyenlő – mondta. Egyenlő a magyar, a szerb, a horvát, csak a német, természetesen nem. Az itteni parancsnokság sajnálja, hogy itt kell, hogy maradjanak. Rendnek kell lennie a faluban. Orosz katonának nem eshet baja, mert egyért száz fejet vesznek. Senki semmit el nem vihet a parancsnokság tudta nélkül. Branko becsületszárával biztosította a falu népének, hogy mindent megtesz a falu érdekében, pedig oka volna rá, hogy ne tegye, mert a magyarok sokat meghurcolták és üldözték, sőt a helyszínen egyéni ellenségének is kijelentette, a sokaság előtt, hogy ő jóval fog fizetni vissza azért amit tettek vele, és ha teheti, rejteni fogja. Mindenkinek tetszett Brankónak ez a nemes ígérete. „Éljen Sztalyin és éljen Jugoszlávia” szavakkal amit a tömeg is harsogott, véget ért az eligazítás.

Nagyon megnyugodva tértünk haza. Hisz az oroszoknak sem szabad főbelövés terhe mellett senkit sem bántania. Ha rá is fogja valakire a puskáját, az csak ijesztés lehet. Pötykös is nagyon megnyugodott, habár ő igen nyugtalan.

Este ismét két orosz bejött a boltba és tíz kis üveg kölnit vásárolt meg. Most kaptuk az első szerb pénzt, 10.500 Dinárt.

Az este ismét a varrógép csattogása álmosít el bennünket.

1944.okt.28-án

Alig világosodott ki Gombos felett a hajnal, megkezdődött az erdődi oldal ágyúzása. Rossz érzéseket, félelmet ébresztettek bennünk ezek a hatalmas közeli ágyúdörgések. Egyet-egyét vissza is lőttek a németek. Eltalálták a Kac fakereskedőnek az istállóját, ami összedőlt. Dél felé már egy jó ideje elhallgattak az ágyúk. Pötykös megjegyezte: „Úgy látszik, már vége a lövöldözésnek” - és pukk....hatalmas dörrenés a túlsó oldalról, ijesztő süvítés a levegőben és a falu aljában robbant a gránát. Nem egy, hanem 8-10 is.

Ebédre négy csirkéből paprikást főztünk, gondolva arra, hátha a hadseregek elviszik, hát együnk mi is. Holnap négy kacsát sütünk le, mert hátha lövöldözik a falut és el kell menekülni, hogy legyen mit enniünk. Erősödő repülő zúgásból nyolc orosz repülőgép válik ki a magasan szálló felhők közül. Alig tűntek el, földet rázó hatalmas robbanások hallhatók Vukovár felől. Délután vadul száguldó lovasok vágatnak az utcán keresztül. Holnap vasárnap van. Éva szüntelenül a férjét, Miskát várja haza, aki a fronton van. Hátha valahogy gyalog hazakeveredik. A vasárnap tán őt is meghozza – reméli.

1944.okt.29-én

Pötykössel még ágyban voltunk és ott tudtuk meg a nagy bajt. Évák üzletét az éjjel feltörték és nagy károkat okoztak a betörők.

1944.okt.30-án

A mai napon az oroszok minden levélpapírt és képes levelezőlapot 175 Pengő értékben szerb Dinárral fizettek. Pénzünk rengeteg volt, az egyiknek a két öklébe nem fért bele a sok-sok papírpénz. Délután lementünk Menráth Janival a szőlőbe, mert az a hír járta, hogy ott egy üteg telepedett meg. A Nagymamát is meglátogattuk. A szőlő mellett néhány fűzfa alatt, jól elrejtve, ágyú simult bele az árnyékokba. Csövével az erdődi várat vette célba.

Este bezárkóztunk a kisszobába. Csendben olvastunk és varrtunk. Egyszerre, csak a háború zaja kopogtat valahol a Duna felől. Sűrű és hosszú géppuska sorozatok zavarják meg az est csendjét és most, hogy ezeket a sorokat írom, már ágyúdörgés remegteti az ablakot....

Álmosak vagyunk és ágyúzaj kísér bennünket ágyba.....

